

VIII. Світова політика

УДК 327.7 + 341.215.2

Тараненко Г. Г.

**Кандидат політичних наук, спеціаліст з соціальних медіа Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX)*

НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ООН В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ВИКЛИКІВ

Розглядається взаємодія неурядових організацій (НУО) з Організацією Об'єднаних Націй, зокрема, аналізується нинішній стан відносин між цими суб'єктами, найбільш значущі сфери взаємодії та механізми їхньої співпраці, а також визначається ступінь здатності неурядових організацій впливати на процес прийняття рішень ООН.

Ключові слова: *Організація Об'єднаних Націй, неурядова організація, міжурядова організація (МУО), миротворча діяльність, врегулювання конфліктів*

Взаємодія неурядових організацій з однією з найвпливовіших міжурядових організацій (МУО) на світовій арені — Організацією Об'єднаних Націй почалася з перших років існування цієї структури. Правова основа взаємодії цих суб'єктів закріплена в статті 71 Статуту Організації Об'єднаних Націй і здійснюється, у першу чергу, через Економічну і Соціальну Раду, «яка уповноважується вживати належних заходів для консультації з неурядовими організаціями з питань, що входять до її компетенції. Такі заходи можуть бути погоджені з міжнародними організаціями, а, в разі потреби, з національними організаціями після консультацій з заінтересованим членом Організації» [11, с. 51]. Варто зазначити, що Генеральна Асамблея ООН вже на своїй першій сесії закликала ЕКОСОП сприяти отриманню відповідної інформації від міжнародних неурядових організацій, що спеціалізуються на питаннях, з яких здійснюються консультативні заходи, і забезпечити цим їхній вплив на громадську думку, можливість висловлювати свої погляди» [1, с. 30]. Підкреслимо: кількість неурядових організацій,

які мають консультативний статус при ЕКОСОП, постійно зростала від самого початку створення організації і особливо збільшилася протягом 90-х років ХХ століття.

Нині більшість спеціалізованих закладів, програм і фондів Організації Об'єднаних Націй тою чи іншою мірою співпрацюють з НУО, регулюють ступінь їхнього втручання в діяльність структур ООН та обсяг їхніх повноважень у процесі прийняття рішень Організації. Так, ВООЗ, ЮНЕСКО, ЮНКТАД, ЮНІСЕФ, МБРР, СОТ, Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ), Міжнародна морська організація (ІМО), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Програма розвитку ООН (ПРООН), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР), Світова продовольча програма (СПП), Фонд ООН у сфері народонаселення (ЮНФПА) постійно взаємодіють з неурядовими організаціями, регулярно користуються їхніми послугами та надають їм різні категорії консультативного статусу. Так, МОТ веде перед у встановленні зв'язків з НУО. ФАО розробила офіційну політику щодо відносин з МНУО, яка закріплює правовий статус тих організацій, що співпрацюють з нею [1, с. 111].

Як зауважують А.Х. Абашідзе та Д.А. Урсін, «у своїй резолюції 1996/31 ЕКОСОП вперше передбачила можливість надання консультативного статусу неурядовим організаціям, які діють суто на національному рівні. Відповідно до попередньої резолюції 1296 (XLIV), національним неурядовим організаціям консультативний статус надавався тільки в тих випадках, коли вони могли представити Раді переконливі докази того, що їхня діяльність за своїм характером є міжнародною. У теперішній час більшість нових заяв про надання консультативного статусу надходить від національних неурядових організацій» [1, с. 58].

Поступово НУО отримують право участі у всіх важливих конференціях ООН та засіданнях всіх пріоритетних комісій Генеральної Асамблеї. Організації, які мають консультативний і спеціальний консультативний статус, можуть надавати заяви у письмовому вигляді, які стосуються роботи ЕКОСОП і дотичні до сфери їхньої компетенції, а Генеральний секретар розповсюджує ці документи серед членів Ради. Окрім того, консультативний статус при ЕКОСОП припускає можливість залучення НУО до виконання конкретних програм Організації. Неурядові організації з консультативним статусом при ЕКОСОП можуть призначати своїх

представників у штаб-квартирах ООН в Нью-Йорку, Відні та Женеві і п'яти регіональних комісіях Організації Об'єднаних Націй.

Важливою формою участі НУО в роботі ООН є акредитація при Департаменті публічної інформації Секретаріату ООН. Серед інших структур, що співробітничать з неурядовими організаціями, треба назвати Відділ НУО Департаменту економічних і соціальних справ Секретаріату ООН (DESA), який займається реєстрацією НУО, здійснює керування системою регіональних координаторів НУО-ІПЕНЕ, підготовкою та проведенням сесій Комітету з питань неурядових організацій (КНУО). У цьому сенсі особливо важливо відзначити створення неформальної регіональної мережі (ООН-НУО-ІПЕНЕ) з метою координації співпраці між ООН та НУО. Дана мережа у рамках співпраці з Міжнародною асоціацією економічних та соціальних рад і подібних інституцій (AICESIS) здійснює свої заходи на п'яти континентах, у 65 країнах за участю 3000 НУО. Мережа ООН-НУО-ІПЕНЕ являє собою інтерфейс між штабом ООН у Нью-Йорку, представництвами Організації у різних країнах та організаціями, які не є частиною структури ООН, тобто освітніми закладами, НУО, приватними підприємствами й філантропічними організаціями на національному, регіональному і глобальному рівнях [15, с. 1].

Відомий політолог Б. І. Канцелярук стверджує, що глобальний характер нинішніх процесів суспільного поступування зумовлює практичну участь в них стабільних систем [6, с. 320]. А. Бассам вбачає саме в ООН силу, здатну реалізувати ідеї та принципи демократизації, зазначаючи, що необхідно й важливо перенести основний принцип демократії — виборність представників до владних структур — на рівень сучасної міжнародної системи. В будь-якому випадку це можливо тільки шляхом серйозної трансформації ООН та надання їй функцій глобального координатора, який був би наділений високими управлінськими функціями та повноваженнями [3, с. 8]. Очевидно, у цьому твердженні певною мірою також міститься заклик до глобальної світової інтеграції за допомогою сил громадянського суспільства, а також звучать певні поствестфальські ноти.

Важливість діяльності ООН на сучасній міжнародній арені також підтверджується дослідженням російської дослідниці М. Ларіонової, яка звертає увагу на те, що за період з 1998 по 2007 рік інтенсивність взаємодії «Групи восьми» з багатосторонніми міжнародними інститутами невпинно зростає. Водночас спостерігається формування моделі

заходів, що здійснюються країнами-членами «Групи восьми» спільно з багатосторонніми міжнародними інститутами, причому ця тенденція особливо виражена у сферах розвитку, освіти та охорони здоров'я. Очевидно, що ця тенденція збережеться і в поточному та низці майбутніх самітів до 2014 року і їх необхідно враховувати у процесі розробки та узгодження рішень «Групи восьми» і міжнародних механізмів реалізації прийнятих зобов'язань. Як і раніше, основним партнером «Групи восьми» залишаються організації системи ООН [7, с. 142–158].

Принагідно варто виокремити два важливі аспекти, а саме: взаємодію неурядових організацій і Організації стосовно здійснення гуманітарних операцій та питань миротворчості ООН, а також здатність неурядових організацій впливати на, власне, процес прийняття рішень цієї впливової міжурядової організації.

Перш за все, треба зазначити, що термін «миротворча діяльність», або операції ООН щодо підтримки миру», які сприймаються нині як цілком звичні, не згадуються в Статуті ООН — основоположному документі Організації, однак слід мати на увазі, що Статут акумулює всі принципи та механізми, покликані забезпечити підтримку миру в рамках системи колективної безпеки держав-членів [14, с. 61]. Як зазначають А. Х. Абашідзе і Д. А. Урсін, «в умовах існування внутрішніх конфліктів та етнічних зіткнень поняття «миротворчість» необхідно розширювати. Справа в тім, що ООН у цих конфліктах дедалі важче дотримуватися балансу між суверенітетом держав та мандатом правомірного втручання. Більше того, роль ООН у розв'язанні цих конфліктів не може обмежуватися лише її нейтральною присутністю. Ціль нових операцій ООН — сприяти встановленню миру шляхом відновлення зруйнованої інфраструктури, сприяти демократизації суспільства, забезпечувати захист прав людини і т.д.» [1, с. 10]. Як вважають дослідники, це передбачає активну участь НУО у процесах миротворчості.

Завдання первісних операцій ООН з питань підтримки миру зводилося до спостереження за виконанням угод про припинення вогню та розведенням сил конфлікуючих сторін, але поступово порядок денний миротворчості став доповнюватися новими завданнями, такими, як захист цивільної влади, роззброєння незаконних збройних формувань, охорона від ушкодження стратегічних об'єктів, охорона гуманітарних вантажів тощо. Російський аналітик В. Шустов підкреслює, що за останнє десятиліття в підтримці миру став дедалі більше посилюватися компонент «миробудування», яке має на меті закладення основ

для миру та розбудови громадянського суспільства. Очевидно, що ця практика переконливо підтверджує важливість неурядового сектору для функціонування країни. «Це означає здійснення демократичних реформ — від зміцнення правопорядку до проведення виборів і розвитку засобів масової інформації. Важливими елементами миробудування є підтримка боротьби з корупцією, програма розмінування у рамках гуманітарних операцій, а також боротьба з інфекційними захворюваннями» [14, с. 67].

Зростання впливовості недержавних акторів також підтверджує те, що в 1999 році Секретаріатові ООН було доручено створити тимчасову цивільну адміністрацію для Косова і Східного Тимору, причому місіям ООН доручалося розробляти для двох територій законодавство і забезпечувати його виконання. Передбачалося формування органів цивільної адміністрації, які б займалися всіма аспектами політичної та економічної життєдіяльності Косова і Східного Тимору, подібними до тих, що існують у будь-якій державі. У травні 2002 року Східний Тимор було оголошено суверенною Демократичною Республікою Східний Тимор, яка невдовзі стала членом ООН — це вдалося зробити за допомогою створення Тимчасової адміністрації Організації Об'єднаних Націй у Східному Тиморі. «Мандат, виданий Радою Безпеки згідно з главою VII Статуту ООН, передбачав необхідність забезпечення правопорядку і безпеки, формування адміністрації, потенціалу самоврядування і становлення демократичних інститутів. Місія ООН отримала повноваження на здійснення всієї законодавчої та виконавчої влади, у тому числі й на здійснення правосуддя» [14, с. 68]. Отже, даний приклад свідчить про те, як міжнародна практика на технічному, організаційному та навіть юридичному рівнях поступово еволюціонує в бік розширення повноважень інших акторів, окрім суверенної держави. В даному разі наочним є розширення прерогатив міждержавної організації. У цьому сенсі група авторів колективного збірника «Глобальний конкурентний простір» зауважує, що трансформується роль держав-націй як найголовніших міжнародних акторів. З'являються нові держави, які за своєю суттю є маргіналізованими, намагання з боку могутніх транснаціональних акторів звести роль таких держав-націй до локального масштабу, тоді як економічне і комунікаційне законодавство і практика перебуватимуть у руках регіональних, транснаціональних або міжнародних органів [4, с. 620].

Окрім налагодження партнерських відносин та участі у спільних місіях з ООН, останнім часом спостерігається тенденція до трансформації ролі НУО в бік здійснення масштабнішого впливу на процеси управління цієї впливової Організації, в т. ч. через участь у дискусіях про висування пропозицій щодо перебудови методів роботи Організації Об'єднаних Націй та процесу прийняття рішень (включаючи реформу Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки; пропозиції щодо нових інструментів, наприклад, Міжнародного кримінального суду; участь у процесі управління діяльністю ООН (так, представники чотирьох НУО є членами Ради ЮНЕЙДС) [9].

Отже, поступово неурядові організації отримали змогу впливати навіть на структури, які ухвалюють управлінські та стратегічні рішення ООН — Раду Безпеки, використовуючи механізм внутрішнього регламенту, яким передбачається, що Рада може запросити «... будь-яку особу, яку вона вважає кваліфікованою» з точки зору отримання інформації або допомоги в розгляді питань, що входять до її компетенції [10, с. 44]. У такий спосіб Екуменічній Раді Церков, протестантській організації «Християнська Допомога» та іншим асоціаціям вдалося привернути до себе увагу, коли в ООН точилися дебати з питань апартеїду в ПАР; в такий спосіб Єрусалимський комітет організації «Ісламська конференція» був запрошений на дискусію з проблем Близького Сходу, а дискусія щодо санкцій проти Лівії (2000–2001 рр.) відбувалася на основі доповіді, поданої англійською НУО Global Witness [10, с. 44].

Окрім того, про присутність та високий статус неурядових організацій свідчить те, що це питання порушується у кожній доповіді Генеральних секретарів ООН. Наприклад, із 345 пунктів, що склали доповідь Кофі Аннана про підсумки роботи Організації за 2000 рік, 9 пунктів торкалися саме НУО. У пункті 108 доповіді Генерального секретаря ООН згадується про безпрецедентні можливості неурядових організацій довести свою думку до відомих держав-учасниць на Конференції учасників Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 2000 р. і на Оттавській конференції з питання протипіхотних мін.

Для ілюстрації важливості діяльності неурядових організацій та визначального характеру їхнього співробітництва з ООН можна навести приклади діяльності НУО, зазначених в Доповідях за чотирирічний період (2002–2005 років), представлених через Генерального секретаря на виконання резолюції 1996 / 31 Економічної та Соціальної Ради ООН на черговій сесії Комітету з питань неурядових організацій

Економічної і Соціальної Ради 2007 року. Так, Американське товариство кримінології (АТК) протягом тривалого часу бере активну участь у діяльності ООН з питань попередження злочинності. Члени АТК брали участь у нарадах Міжнародної наукової і професійної ради ООН щодо програм у сфері попередження злочинності та кримінального правосуддя (МНПР) як спостерігачі і доповідачі та працювали як незалежні експерти в інститутах, пов'язаних з ООН (наприклад, в Європейському інституті з питань попередження та боротьби зі злочинністю, Міжрегіональному науково — дослідному інституті ООН з питань злочинності та правосуддя (ЮНІКРІ), Управлінні ООН з питань наркотиків і злочинності (ЮНОДК). Вже чимало років АТК слугує серйозним джерелом досвіду для ЕКОСОР та інших органів ООН. Своїми нарадами, публікаціями, веб-сайтами та іншими засобами АТК сприяє підвищенню пріоритетності питань міжнародної злочинності та правопорядку в дослідженнях багатьох учених, а також державних і приватних дослідницьких інститутів, як у Сполучених Штатах, так і за кордоном [5, с.2].

Важливим прикладом впливовості НУО є Китайська федерація інвалідів (Спеціальний консультативний статус надано у 1998 році). Це національна організація, що об'єднує 60 млн. інвалідів і працює в їхніх інтересах. Вона ставить собі за мету сприяння і популяризацію гуманітарної діяльності, заохочення і захист прав інвалідів для забезпечення їм повномасштабної участі у суспільному житті з рівним статусом і можливостями. Окрім того, варто згадати організацію «Сім'ї жертв недобровільного зникнення» (ФАЙНД), яка активно бореться з подоланням наслідків конфліктних ситуацій та обстоюванням прав людини. Це загальнонаціональна правозахисна НУО Філіппін, в яку входять 1023 індивідуальні члени сімей, родичів і друзів зниклих безвісти, знайдених жертв, а також правозахисників. Організація має дев'ять регіональних відділень. Відповідно до Декларації ООН, проекту Конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень і до пункту 8 частини 3 Заключних положень Комітету з прав людини (79-я сесія) щодо Філіппін, ФАЙНД пролобіювала в конгресі Філіппін питання про криміналізацію насильницьких зникнень. Вона також співпрацює з іншими правозахисними групами з метою захисту всіх осіб від насильницьких зникнень, а також повномасштабного виконання Декларації ООН з питань прав людини та інших міжнародних нормативних документів з прав людини і дотримання норм міжнародного права [5, с.8].

Важливість взаємодії неурядових організацій з ООН відмічається навіть на державному рівні, свідченням чого може слугувати ремарка С. Лаврова, який зазначив, що уряд РФ продовжить надавати російським НУО організаційну і консультативну підтримку щодо діяльності на різних міжнародних форумах, особливо в тому, що стосується набуття статусу в тій чи іншій міжнародній міждержавній структурі, зокрема консультативного статусу при ЕКОСОП ООН, який на даний момент отримала вже 41 російська НУО (у 2008 році такий статус було надано Міжнародному фонду розвитку корінних нечисленних народів Півночі, Сибіру і Далекого Сходу) [13].

Отже, можна зробити висновок, що співпраця Організації Об'єднаних Націй з НУО щодо питань підтримки миру, миробудівництва та загального подолання глобальних світових викликів, таких, як бідність, соціальний розвиток, міжнародне правосуддя, права людини, безпека характеризується тісним взаємовигідним обміном досвідом, ефективністю та плідною програмною діяльністю. Серед важливих тенденцій подальшого співробітництва можна зазначити особливо значущу співпрацю неурядових організацій з ООН щодо врегулювання конфліктів та налагодження мирних стосунків, що, у свою чергу, пов'язане із трансформацією ролі та повноважень ООН на міжнародній арені і зростаючою здатністю неурядових організацій справляти суттєвий вплив на діяльність цієї впливової міждержавної структури. Одним з вимірів цього впливу є навіть спроможність НУО впливати на процес прийняття рішень ключових структур Організації Об'єднаних Націй — ГА ООН і РБ ООН.

Список використаних джерел:

1. Абашидзе А. Х. Неправительственные организации: международно-правовые аспекты / А. Х. Абашидзе, Д. А. Урсин. — М.: Изд-во Российского университета дружбы народов, 2002. — 160 с.
2. Аннан К. Общая судьба — новая решимость. Годовой доклад о работе ООН за 2000 г. / Кофи А. Аннан. — Нью-Йорк, 2000. — 138 с.
3. Бассам А. Глобализация, интеграция и пути преодоления конфликтности / Абдульдин Бассам. — К.: Знання, 2000. — 56 с.

4. Глобальний конкурентний простір: монографія / [О. Г. Білорус та ін.]. — К.: КНЕУ, 2007. — 680 с.
5. Доклады за четырехлетний период 2002–2005 годов, представленные через Генерального секретаря во исполнение резолюции 1996 / 31 Экономического и Социального Совета. Записка Генерального секретаря [Электронный ресурс]: Экономический и Социальный Совет. Distr.: General 25 September 2006 Russian Original: English. E/C.2/2007/2. Комитет по неправительственным организациям. Очередная сессия 2007 года, 22 января — 2 февраля 2007 года. — 2007. — 19 с. — Режим доступа: http://esa.un.org/coordination/ngo/session/documents/2007_C2_Add_02_r.pdf
6. Канцелярук Б.І. Сучасні виміри політики США до України в умовах постбіполярного світу: дис... доктора політичних наук: 23.00.04 / Канцелярук Борис Іванович. — К., 1998. — 423 с.
7. Ларионова М. Поля взаимодействия «G-8» с международными организациями / Марина Ларионова // "Международная жизнь". — 2008. — № 5. — С. 142–158.
8. Макаренко Є. А. Політичні доктрини глобальної інформаційної безпеки [Електронний ресурс] / Є. А. Макаренко— Режим доступу: http://www.its.org.ua/biblioteka/makarenko_18.htm
9. Организация Объединенных Наций и неправительственные организации [Электронный ресурс]: Информация. Департамент информации и печати Министерства иностранных дел Российской Федерации. — 2007. — Режим доступа: <http://www.mid.ru/ns-npo.nsf/5b338ac59d39b715c32571070037609f/d44b2f9aafdf5018c3257193002147e6?OpenDocument>
10. Сорока О. М. Взаємодія неурядових організацій і транснаціональних корпорацій з національною державою в умовах глобалізації: дис. ... кандидата політ. наук: 23.00.04 / Сорока Ольга Миколаївна. — К., 2008—181 с.
11. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. — Издательство «Международные отношения» — 112 с.
12. Урсин Д. А. Международные неправительственные организации и прогрессивное развитие международного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Урсин Дмитрий Александрович. — М., 2000. — 176 с.

13. Шершнёв И. Л. О понятиях и путях становления молодежной общественной дипломатии [Электронный ресурс] / Шершнёв И. Л. — Режим доступа: [http:// diplomatica.ru / ?pl=page&id=85&lng=ru](http://diplomatica.ru/?pl=page&id=85&lng=ru)
14. Шустов В. Эволюция миротворчества ООН / Владимир Шустов // Международная жизнь. — 2008. — № 10. — С. 61–73.
15. UN-NGO-IRENE: Introduction [Электронный ресурс] / United Nations Department of Economic and Social Affairs. NGO Branch. — Режим доступа: [http:// esango.un.org / paperless / Web?page=static&content=irene](http://esango.un.org/paperless/Web?page=static&content=irene).

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Тараненко А. Г. Неправительственные организации и ООН в контексте мировых вызовов

В статье исследуется взаимодействие неправительственных организаций (НПО) с Организацией Объединенных Наций, в частности осуществляется анализ нынешнего состояния отношений между НПО и ООН, выявляются наиболее значительные сферы взаимодействия и механизмы их сотрудничества. Также определяется степень способности неправительственных организаций влиять на процесс принятия решений этой межгосударственной структуры.

Ключевые слова: *Организация Объединенных Наций, неправительственная организация, межправительственная организация (МПО), миротворческая деятельность, урегулирование конфликтов.*

Taranenko A. Non-Governmental Organizations and the UN in the context of global challenges

The article focuses on cooperation of non-governmental organizations and the United Nations, in particular, it analyzes current state of relations between NGOs and the UN, determines the most important spheres of cooperation and mechanisms of their collaboration, besides it defines the extent of the non-governmental organizations' ability to exert influence on decision-making processes of this powerful intergovernmental institution.

Keywords: *the United Nations, non-governmental organization, inter-governmental organization (INGO), peace-making, conflict resolution.*